

Vpliv slovenskega gledališča v Makedoniji (od 1990 do danes)

Ključne besede: Makedonija, Slovenija, izmenjave, festivali, Mlado odprto gledališče (MOT), Slovensko mladinsko gledališče (SMG), Tomaž Pandur, Diego de Brea, Tomi Janežič

Raziskava je del bilateralnega projekta *Makedonsko-slovenske gledališke vezi*, ki raziskuje gledališko komunikacijo med Republiko Makedonijo in Republiko Slovenijo v obdobju od razglasitve neodvisnosti od jugoslovanske federacije leta 1990 pa vse do leta 2016. Ta del raziskave se ukvarja z gledališko komunikacijo, do katere je v omenjenem obdobju prihajalo v Makedoniji, pri čemer se osredotoča predvsem na vpliv estetike Slovenskega mladinskega gledališča (SMG) in nekaterih sodobnih slovenskih gledaliških režiserjev na poetiko in estetiko makedonskega gledališča.

Raziskava je razločila dve področji tega vpliva. Prvo vključuje navzočnost različnih profilov slovenskih gledaliških umetnikov v gledaliških produkcijah v Makedoniji: režiserjev, igralcev, dramatikov, dramaturgov, koreografov, skladateljev in scenografov. Ta »migracija« je vplivala na odnos domačih umetnikov do gledališča v Makedoniji po obisku slovenskega avtorja, spremenila pa je tudi komunikacijo/dinamiko v skupini, ki ustvarja predstavo, kar navadno naredi režiser, in sicer tako, da spremeni celotno estetiko gledališča. Drugo področje so na splošno gostovanja slovenskih produkcij na makedonskih odrih in festivalih. Po ugotovitvah makedonske raziskovalne skupine, ki je analizirala neposredno navzočnost slovenskih gledaliških umetnikov v makedonski gledališki produkciji in sodelovanje slovenskih produkcij na festivalskih odrih v Makedoniji, je mogoče, v skladu s fokalizacijo, zaznati dva motiva. Prvi se nanaša na sodelovanje Slovenskega mladinskega gledališča na festivalu MOT (Mlado odprto gledališče – Млад отворен театар) s skupaj 25 festivalskimi gostovanji, drugi pa je splošni okvir za posredni ali neposredni vpliv, ki ga imajo slovenski gledališki režiserji na makedonsko gledališče in je predstavljen v poglavju s študijami primerov.

SMG se je profiliralo kot avtentični tip scenskega laboratorija, ki neguje inovativne odrske forme predstav. Od svoje ustanovitve leta 1970 je tudi MOT profiliran kot gledališki festival za eksperimentalne gledališke oblike in odrske laboratorije. Zaradi te podobnosti je MOT najdostopnejša platforma za predstavitev produkcij SMG v Makedoniji.

Število obiskov ni edini relevantni pokazatelj tega vpliva; če spremljamo repertoar makedonskih gledališč pa tudi avtorske estetike in poetike makedonskih režiserjev,

lahko opazimo neposredni vpliv. Vpliv SMG v sodobnih gledaliških projektih podrobno proučujemo glede na to, kako ti projekti vzpostavljajo odnos do odra, dramskega teksta in igralcev. Narodno gledališče Jordan Hadži Konstantinov-Džinot je s SMG neposredno sodelovalo leta 2016. Neposredna izkušnja pri koprodukciji *Fedra* (S. Dimoski/A. Ivanovski, 2016) jasno kaže na način dela, po katerem SMG deluje na različnih ravneh, posebej pri igralskih procesih.

Študije primerov, pri katerih je viden neposredni vpliv, ki ga imajo poetike slovenskih režiserjev na makedonsko gledališko produkcijo, so razdeljene v dve skupini: takojšnja – režije gledaliških del na makedonskih odrih (na primer režije Diega de Bree in Tomija Janežiča), in posredno – sodelovanje pomembnih predstav na različnih festivalih v Makedoniji (Tomaž Pandur kot posebna odrska poetika).

Makedonsko občinstvo je imelo do zdaj priložnost videti več Pandurjevih predstav iz vseh avtorjevih obdobj: najprej *Trudne zastore*; leta 1982 predstavo *Mrtvec pride po ljubico*; leta 1984 *Nočne prizore*, vse tri v produkciji Pandurjeve skupine Tespisov voz iz Maribora; leta 1989 *Šeherezado* (SMG) in *Kaligulo* (Dramsko gledališče Gavella iz Zagreba); leta 2014 *Medejo* po Evripidu (v koprodukciji z Dubrovniškimi poletnimi igrami) na festivalu MNT Fest; leta 2016 pa posmrtno še *Fausta*, produkcijo SNG Drama Ljubljana, znova na festivalu MNT Fest. In končno, neposreden in usoden stik med Pandurjem in makedonskim gledališčem se je zgodil ob njegovi režiji Shakespearovega *Kralja Leara* leta 2016 v Makedonskem narodnem gledališču, ki ni doživel premiere. Vpliv, ki ga ima Pandurjeva poetika na (makedonsko) gledališče, je zelo močan in lahko prepoznaven v številnih predstavah, ki so jih uprizorili makedonski režiserji (npr. *Romeo in Julija* v produkciji Narodnega gledališča iz Istanbula v režiji Dejana Projkovskega). Vendar njegov vpliv ni prepoznaven v številnih semantičnih vozlih, razredčenih v gledališki igri, ampak v kopiranih rešitvah.

Diego de Brea (1969) je slovenski režiser z edinstveno postdramsko gledališko mislijo, ki je na makedonskih odrih režiral tri igre. Na odru Narodnega gledališča Bitola *Zločin in kazen* Dostojevskega (2016) in Shakespearovega *Othella* (2014), na odru Turškega gledališča v Skopju pa *Kralja Leara* (2017). Omeniti je treba, da je de Brea tako v Bitoli kakor tudi v Turškem gledališču v celoti spremenil makedonski odnos do odra in vanj vpeljal novosti.

Tomi Janežič (1972) se je na makedonskem gledališkem odru pojavil leta 2004 na MOT (*Tri sestre*) z ansamblom SMG. Od takrat je imelo makedonsko občinstvo priložnost videti njegovo delo še dvakrat: leto pozneje (*Slepci*), ko je delal z igralci Makedonskega narodnega gledališča in neposredno uporabljal svojo poetiko za igralsko senzibilnost, ter leta 2013, znova na MOT, z drugim delom Čehova *Galebom*, ki so ga uprizorili igralci Srbskega narodnega gledališča. Vse tri Janežičeve predstave so doživele izjemen odziv pri občinstvu, vendar med makedonskimi režiserji ne

moremo najti primerljivega načina dela. Janežičev vpliv lahko prepoznamo v interesih mlajše generacije makedonskih gledaliških režiserjev in njenih predstavah, večinoma neodvisnih produkcijah.

Vsak od omenjenih treh režiserjev je na makedonske odre vnesel spremembe, ki so očitne in lahko prepoznavne. Ne glede na to, ali je do tega prišlo z režijo v makedonskem gledališču ali s predstavo, ki je bila odigrana na makedonskem festivalu (večinoma na MOT), so vsi trije vidno vplivali na makedonsko gledališče. Igralci v njihovih predstavah, celotni ansambli, s katerimi so v Makedoniji sodelovali omenjeni režiserji, pripovedujejo o svojih neverjetnih delovnih izkušnjah z njimi in kako so te spremenile njihovo igranje in odnos do gledališča.

Prevedla Barbara Skubic